

*****

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ

*****

УДК 316.4

DOI [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.3\(43\).17](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.3(43).17)

Е. А. Гугнін

кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи та психології
e-mail: gugnined@gmail.com, ORCID: :0000-0002-6390-3691
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, 69063, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФОНОВИЙ ЧИННИК ЗОВНІШНЬОГО ВПЛИВУ В ПЕРЕХОДІ ВІД МОДЕРНУ ДО ПОСТМОДЕРНУ

Мета дослідження – побудова описової характеристики глобалізації як фонового чинника зовнішнього впливу суспільств, які є культурними лідерами, щодо суспільств, які є об'єктами зовнішнього впливу.

Методологія дослідження. Дослідження базується на використанні загальнонаукових методів пізнання соціальних явищ і процесів (аналізу, синтезу, індукції, дедуції, типологізації, екстраполяції, операціоналізації, інтерпретації, абстрагування, узагальнення, а також методів логіко-історичного, системного, порівняльного та структурно-функціонального аналізу). За допомогою логіко-історичного методу досліджено характеристики глобалізації як фонового чинника зовнішнього впливу суспільств; методу типологічного аналізу – проаналізовано ознаки культурно-стандартизаційних чинників глобалістичного лідерства.

Результати. Визначено, що поглиблення постмодерністської деконструкції включає, перш за все, створення нестабільних держав із нестабільними культурними системами. У структуруванні соціального порядку глобалістичні актори пропонують перепідпорядкування культурних систем екстернальним суб'єктам та остаточне розмивання культурної статичності на користь безсуб'єктної культурної динаміки. Відзначено, що соціальна статика, якою є культурний порядок, тримається на суб'єктності, тоді як постмодерн поширює уявлення про безсуб'єктну динаміку. Це означає зміщення дослідницьких акцентів із структур на процеси та «поток» спонтанного культуротворення. Визначено, що така парадигма дає можливість розмивати авторство відповідних культурних впливів та зняти всілякі обмеження у сфері цензурування та фільтрації культурних сенсів. Зрозуміло, що потокова та процесуально-безсуб'єктна картина культурного й соціального світу зазнає спрямованого поширення в тих суспільствах, які стають мішенями неоколонізації та інфільтрування агентів зовнішнього впливу.

Новизна. Побудовано описову характеристику глобалізації як фонового чинника зовнішнього впливу суспільств, які є культурними лідерами, щодо суспільств, які є об'єктами зовнішнього впливу. Побудову здійснено завдяки визначенню культурно-стандартизаційних чинників глобалістичного лідерства та наслідків глобалістичних культурних проєктів для нестійких суспільств.

Практичне значення. Практичне значення одержаних результатів полягає в збагаченні української соціології теоретичним і методичним обґрунтуванням терміна «глобалізація» як фонового чинника зовнішнього впливу в період модерну та постмодерну.

Ключові слова: глобалізація, зовнішній вплив, культурна гегемонія, культурні референції, ідентичність, дифузія, фрагментація.

I. Вступ

Глобалізацію як фоновий чинник зовнішнього впливу можна віднести до слабо досліджених предметів соціології міжнародних відносин та соціології глобалізації. Частково слабка дослідженість

пояснюється дезорієнтованістю наукової громади тих суспільств, які переживають ситуацію глобалізаційного шоку та наукові еліти яких самі стають об'єктами зовнішнього впливу. Часткове пояснення недостатньої дослідженості можна пояснити незацікавленістю ключових акторів глобалізаційного впливу у виявленні їх проєктивних задумів та аналізі прагматичних мотивів, які істотно відрізняються від викладених у різноманітних офіційних документах.

Зазначене пояснює актуальність предмета дослідження статті, яким є культурно-референтні чинники глобалістичного лідерства та наслідки такого лідерства для суспільств із нестабільними культурними системами й нестійкими державними устроями.

Автори, які є представленими в переліку використаної літератури, досліджують соціально-економічні та політичні наслідки глобалізації (А. Арсеєнко); ризикогенні наслідки глобалізації для різних спільнот (З. Бауман); групи впливу глобалізації та її контраверсії (В. Власов, Д. Гелд); співвідношення глобалізації та регіоналізації (І. Кононов); культурно-соціальні виміри глобалізації (В. Степаненко, В. Бурлачук); стратегії розгортання глобалізації (О. Білорус, Д. Лук'яненко); глобалізація та ідентичність (Т. Воропай, Ю. Романенко, Ю. Яковець); глобальна політика та економіка (Б. Дікон, А. Філіпенко, Г. Колодко); глобалізація та міжкультурні комунікації (Д. Муза, В. Медоуз, Я. Олійник, І. Родіонова); шоківно-кризові виміри глобалізації (Е. Тоффлер) [11–21].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Метою статті є побудова описової характеристики глобалізації як фонового чинника зовнішнього впливу суспільств, які є культурними лідерами, щодо суспільств, які є об'єктами зовнішнього впливу. Завданнями статті є: 1) визначення культурно-стандартизаційних чинників глобалістичного лідерства; 2) визначення наслідків глобалістичних культурних проєктів для нестійких суспільств.

Дослідження базується на використанні загальнонаукових методів пізнання соціальних явищ і процесів (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, типологізації, екстраполяції, операціоналізації, інтерпретації, абстрагування, узагальнення, а також методів логіко-історичного, системного, порівняльного та структурно-функціонального аналізу). За допомогою логіко-історичного методу надано характеристику глобалізації як фонового чинника зовнішнього впливу суспільств; методу типологічного аналізу – проаналізовано ознаки культурно-стандартизаційних чинників глобалістичного лідерства.

III. Результати

У глобальному світі мегатенденцією є не лише зростання взаємозалежності, а й керованості. Ключовою формою глобалістичної керованості різних суспільств стають дві засадничі форми гегемонії: культурна та економічна. Саме цим двом формам гегемонії поступається військово-політична гегемонія, яка була типовою для архаїчних способів узагальнення одних суспільств іншими й передбачала пряме вторгнення з наслідками прямої асиміляції як сировинних ресурсів, так і населення.

Культурна гегемонія в змістовому аспекті є стратегією монополізації стандартів оцінювання та різноманітних соціальних референтцій. Привласнення подібної влади означає досягнення найвищого рівня впливовості в будь-якому суспільстві, оскільки культура є найвищою формою структурування сенсів, які, у свою чергу, утворюють символічні універсуми мислення та соціальної дії.

Як зауважує низка дослідників, з думкою яких солідаризується автор цієї статті, прототипом для культурної гегемонії є практики остракізму, що мали як ціннісно-стандартизуючий, так і нормативно-дисциплінаризуєчий вплив на екслюзентів. Авторизована компетенція щодо прилучення/відлучення до певної престижної спільноти набула логічного продовження в інституціях католицької церкви періоду Середньовіччя.

Зазначені прототипи є представленими нині в глобалістичних сценаріях обробки елітних груп суспільств, які зазнають узалежнюваного культурного та економічного впливу. У сценаріях узалежнюваного культурного та економічного впливів простежується загальна схема, яка відтворюється з певними видозмінами. У цій схемі є представлені такі стадії:

1. Стадія деконструктивної критики соціального життєстрою суспільства – об'єкта узалежнення. Деконструктивна критика може здійснюватися шляхом розгортання критичних дискурсів з боку різноманітних агентів впливу. Зазначені критичні дискурси можуть фокусуватися навколо різних предметів і тем, як-от: міжетнічні відносини, економічна модернізація, політичні репресії минулого тощо.

2. Стадія мобілізації фолловерів, промоутерів та інших агентів впливу. Поширення критичного дискурсу призводить до поляризації суспільства, яке є об'єктом впливу, за тією чи іншою ознакою: політичною, економічною, етнокультурною тощо. За рахунок поляризації відповідні групи впливу стають вирізненими й підлягають подальшому відбору з боку актора-гегемона.

3. Стадія відбору агентів впливу. Групи агентів впливу виконують для центровстановлювального суб'єкта зовнішнього впливу роль референтних груп для суспільства – об'єкта узалежнення. Референтні групи для подальшого просування проєкту зовнішнього впливу мають здобути командні позиції в інформаційному просторі для того, щоб здійснювати інформаційне кіллерство опонентів шляхом їх витискання на інформаційну периферію та подальшої культурної маргіналізації.

4. Стадія первинних культурних інтервенцій, на якій відбувається відкрита конфронтація агентів впливу з культурними елітами у формі філософських та політичних дискусій, літературних полемік, протистояння різноманітних напрямів мистецтва.

5. Стадія культурної та/або економічної війни включає агресивну пропаганду системо-руйнівної спрямованості з боку однієї держави на адресу іншої, яка може супроводжуватися між-етнічними та міжконфесійними конфліктами, дифамаціями різних груп інтелігенції, торговельними та митними війнами, закриттям кордонів тощо.

Конструювання референцій є сукупністю практик створення престижних груп та суспільств, які отримують додаткові можливості для самопросування серед менш престижних, а отже, здобувають серед менш престижних груп ціннісно-стандартизуючі прерогативи. Такі ціннісно-стандартизуючі прерогативи означають вплив більш престижних груп на менш престижні групи через формування престижних ідентичностей, саме просування яких спонукає менш престижні групи до інтерналізації цих ідентичностей.

У соціологічному аспекті йдеться про розбіжності між престижними та непрестижними спільнотами, які зреалізують вплив через пропозицію членства та регулювання доступу до нього. У пропозиції членства та регуляторній стратегії його пропонування завжди закладено дефіцит пропозиції, що створює напруженість в імітаційній поведінці групи, яка прагне здобути подібне членство. Так, міські соціальні групи та середовища є референтними для сільських груп та середовищ. При цьому перші є зацікавленими у створенні відповідних фільтрів для других при збереженні функції стандартизаторів щодо них. Інформаційні суспільства стають референтними середовищами-центрами для суспільств індустріальної та доіндустріальної периферії.

На глобальному рівні фактично відбувається те саме соціокультурне наслідування, що й на мікрорівні. Якщо якесь суспільство позиціонує себе як розвинене та просуває відповідну ідентичність у дискурсі на засадах гегемонії, то воно стає еталонним суспільством для менш розвинених суспільств. Менш розвинені суспільства в особі своїх елітних груп можуть приховано або ж відкрито реалізовувати відповідні рецепції ідентичностей більш розвинених суспільств, що створює всередині таких ідентичностей дифузії, розщеплення та фрагментації [8, с. 16–34].

Розщеплення, дифузії та фрагментації стають тими найпоширенішими культуропатіями, яких зазнають суспільства, що стають об'єктами культурного узалежнення в глобалізованому світі.

Зокрема, Ю. Романенко визначає дифузії ідентичності як розмивання її кордонів з допущенням імплементації в культурну систему чужорідних образів, що призводить до спотворення структур середньої цензури, передусім спрямованості та ієрархії цінностей. Автор додає до цього загального визначення перелік культурних, соціальних, психічних і тілесних ефектів, як-от: профанацію місії, профанацію життєвого часу, тілесні девіації та органічні захворювання привнесеного походження [20, с. 148].

Фрагментація (дроблення) ідентичності означає відсутність зв'язку між центруючими (осьовими) ідентичностями та периферійними ідентичностями (наприклад, релігійною та етнічною, професійною й соціальною). До можливих культурних, соціальних, психічних і тілесних ефектів автор зараховує домінування ентропії та дефіцитарності місії спільноти, дистемпоралізацію (порушення часової упорядкованості) життя, тілесні девіації та захворювання ендегенного походження різної етіології.

Під розщепленням ідентичностей автор розуміє привнесення в ієрархію ідентичностей (інкорпорування) вторинних, третинних і ін. ідентичностей або фрагментів ідентичностей інших культурних систем як по вертикалі (коли вищі рівні ідентифікації відщеплюючись від середніх і нижчих, напр., соціальні ідентичності від етнічних), так і по горизонталі, коли однорівневі ідентичності перестають бути комплементарними внаслідок їх фрагментації.

Суспільства, що перестають утримувати кордони власної ідентичності, переходять до категорії лімітрованих або ж лімінальних суспільств, що означає розотожнення із собою та плутанину між зовнішньою та внутрішньою реальністю. Культурні інвазії суспільств-гегемонів стають неперервними та все більш руйнаційними внаслідок перервної картини соціального порядку та індукованого хаосу, нерозрізнення між акторами впливу та колаборантами суб'єктів культурної гегемонії й прихильниками первинного культурного суверенітету.

Дифузії ідентичності «з точки зору соціокультурного реалізму» можна вважати джерелом повзучої катастрофи для суспільств-імітантів [14, с. 40–80]. Адже вирівнювання поля домагань зовсім не означає вирівнювання їх можливостей із суспільствами, які є встановлювачами референцій. Отже, престижні групи створюють престижні референції шляхом обмеження доступу до відповідних ресурсів, наявність яких є маркерною для відповідності цим референціям.

При цьому акторам глобалістичного впливу для формування зазначених ідентичностей необхідно не лише створювати стандарти оцінювання, а й згенерувати легітимізуючі їх дискурси, що, у свою чергу, сприяє ініціюванню ланцюжка наслідувань та виникнення спільнот послідовників. Спільноти послідовників перебувають в інформаційному просторі імітування престижних ідентичностей гегемонів, що дає останнім можливість не просто поширювати культурні сенси, а й насаджувати спочатку соціальні мікроосередки, а потім і інституції зовнішнього впливу.

У соціологічному аспекті є підстави говорити про індукований ліберально-демократичний транзит суспільств, які є глобалістичними гегемонами, щодо суспільств-послідовників.

Відсутність консенсусу між розвиненими й слабо розвиненими державами, незважаючи на ілюзорне обмеження глобального управління та тенденцію до соціальної фрагментації, призводитиме до зростання культурного макростресу. Випадкові події набудуть статусу порядкоутворювальних та впливатимуть на структуру світопорядку в протилежних напрямках. Нестійка багатополюсність влади, зростання регіоналізму й очікуване уповільнення економічного зростання стають можливими перспективами подібного транзиту [1, с. 23–50].

Криза культурної ідентичності й відповідна їй криза влади з фоновими соціальними та політичними змінами в системах охорони здоров'я, освіти при зменшенні доходів населення триватимуть і зазнають прискорення, а сам перехід до ліберальної демократії, високоїмовірно, стане менш стабільним і тривалішим, чому сприятиме також демографічне убуння в суспільствах периферії [9, с. 66–111].

Індукований демократичний транзит означає нав'язування багатьом суспільствам сценаріїв штучного конфлікту між автократією і демократією в спільнотах та суспільствах Африки, Південно-Східної та Центральної Азії, Близького Сходу. Це означатиме зигзагоподібний рух у пошуках культурних референцій шляхом незрозумілого сценарію перетворень від автократії до демократії.

Економічна гегемонія є побудованою на практиках нееквівалентного обміну, що означає отримання ресурсів більшою вартості в обмін на ресурси меншої (нижчої) вартості. При цьому презентування нееквівалентного обміну як різноманітних способів «допомоги» суспільствам, які розвиваються, можна вважати загальним місцем.

Сучасна гегемонія, проте, значною мірою є фундованою на обміні симулякрів на реальні ресурси, а не одних реальних ресурсів на інші реальні ресурси. Нееквівалентному обміну підлягають сировинний та людський капітал менш розвинених суспільств, яким більш розвинені суспільства пропонують символічний капітал, яким є членство в престижній спільноті, отримання легітимного визнання серед цивілізованих суспільств тощо [21, с. 15–56].

Так, членство в міжнародних організаціях, фігурування у відповідних класифікаторах, здобуття відповідних рейтингів тощо стають предметами боротьби для малорозвинених суспільств та утворюють вектори їх імітацій. Водночас неспроможність створювати власні референції, стандарти оцінювання є свідченнями девальвованості власних культурних сенсів, неспроможності відповідного суспільства «скласти собі ціну».

Глобалістичні проекти референцій та спільнот, еталонних для наслідування, передбачають конкуренцію неонаративів глобалістичних етномесіанізмів. Зокрема, Ю. Романенко говорить про етномесіанізми як неоесхатології, що конкурують і які є стратегіями гегемонії тих чи інших спільнот та обґрунтування їх історичного часу домінування у створюваному світопорядку [20, с. 89–122].

Ефекти глобалізації є унаочненими за обставин прийняття проекту наслідування євроцентристських або північно-атлантичних ідентичностей та створення на їх основі відповідних референцій. Ці групові референції стають передумовами для різноманітних культурних поступок, починаючи від формування в просторі суспільства-об'єкта впливу тінювих груп тиску й завершуючи інституціями культурного виробництва (медіакорпораціями, університетами, культурно-просвітницькими центрами тощо). Це стає своєрідним початком не просто для часткових культурних рецепцій, але для всебічного проникнення глобалістичних акторів в економіку, політику, релігію, практики споживання тощо.

Варто зазначити, що створення культурного зразка, супутніх їм референцій та конституювання тінювих груп впливу є прологом глобалізаційних інтервенцій і проникнення культурних кодів євроцентристського та євроатлантичного змісту в культурний та інформаційний простір суспільства – об'єкта впливу. Саме суспільство при цьому стає своєрідним полем впливу різноманітних компраддорів і популяризаторів культурних сенсів глобалістичних акторів [4, с. 40–80].

Компраддорські спільноти в більшості випадків є представленими маргінальними групами впливу, для яких з тих чи інших обставин є прийнятним екстериторіальний статус, так що їх висхідна макроідентичність набуває ознак космополітичності. Космополітизм як ідеологія громадянства світу є фундованим на вибудовуванні орієнтацій на людство як світову спільноту, що обґрунтовує розототожнення з первинними культурними універсальностями: цінностями, традиціями, звичаями, нормами суспільства-автохтона та створення території культурної присутності світової спільноти в кордонах національних держав.

Поширення глобалістичного впливу є неувяним поза формуванням компраддорських груп та їх космополітичної ідеології. Саме вони стають первинними осередками розхитування культурного порядку та делегітимації культурутворювальних компонентів соціальних інституцій. Компраддорські еліти обстоюють нежиттєспроможність будь-якого досвіду етноцентричного та націоналістичного співтовариства поза універсальними загальнолюдськими сенсами. Саме тому ключовим для компраддорів стає переривання неперервності поколінь та дискредитація ідеології патріотизму. Водночас типовою є апеляція до патрімоніуму авторитетних західних та американських суспільств із презентуванням їх культурних традицій, цінностей, ідентичностей як гідних наслідування в світовому масштабі.

Отже, основою конституювання компраддорських груп стає позичковий культурний капітал, починаючи від первинних культурних запозичень у сфері матеріального споживання, побуту, організації громадської інфраструктури й закінчуючи вищими культурними сенсами: релігійними

доктринами, філософськими та науковими концепціями, ідеологічними референціями, художньо-естетичними форматами організації кінематографу, музики тощо.

Основою техніцистського тріумфу глобалістичної присутності стає філософія та ідеологія постмодерну. Постмодерн є спекулятивною парадигмою відмови від універсалістичних наративів, які мають всеохопний масштаб пояснення. Постмодерністи артикулюють пропозицію спочатку відмови від універсальних наративів і перехід до часткових наративів, а опісля цього – обмеження раціональності як такої.

З обмеженням раціональності видозмін зазнає культурно взірцевий образ людини. З істоти, яка є прихильною до раціональності, розумності, керованості та планованості власного життя вона зазнає метаморфози в бік емоційності/інстинктивності, чуттєвості, естетичного суб'єктивізму. В ідеологічному сенсі постмодерн відповідає проєкту структурування соціального простору за ліберальним сценарієм. В ліберальному сценарії первинний акцент зміщено на дерегуляцію, приватизацію, електронне урядування та формування розумних міст із автономною інформаційною інфраструктурою [20, с. 60–111].

Відносини між соціальними групами також зазнають відповідної зміни в бік заміни саларіату прекаріатом, контингентами з нерегулярною зайнятістю та появи доволі значного за обсягом дозвілєвого середнього класу. Цей середній клас із девіантофільною субкультурою стає середовищем поширення різноманітних аддикцій, включаючи наркоманію, алкоголізацію, проституцію, кримінальну поведінку. Їх поширення вмотивовується потребами в експресії, спонтанності, індивідуалізації тощо.

В аспекті економічної підсистеми це відповідає поверненню від індустріального суспільства з типовими для нього мобілізаційними соціальними програмами до традиційного суспільства із толеруванням мимовільного та імпульсивного. Індустріальна економіка створює дисциплінаризує ритми активності міського населення. Глобалізаційний вплив зміщує акценти на деіндустріалізацію, що презентується як перехід до сервісної економіки. В Україні деіндустріалізація тягне за собою наслідки у формі існування депресивних регіонів, в яких серед населення переважають настрої розгубленості, дезадаптивності, неконкурентоздатності, меншовартісності, що стає далеко не останнім чинником регіонального сепаратизму [5, с. 88–112; 12, с. 80–122].

У нашій країні наслідки деіндустріалізації погіршуються через збереження архаїчної феодално-станової структури суспільства, яка фактично саботує ринкові реформи та демократичний транзит, що сприяє не просто формальному економічному відставанню, а й культурній архаїчності та політичній корумпованості.

Усебічна дискредитація раціональності та її заміна інстинктивністю остаточно руйнує аристократичні культурні ніші та спричиняє псевдоінтеграцію суспільства на засадах біологічних цінностей. Фізіологічна спонтанність, брутальність, нецензурована дискурсивна реальність дозволяють досягти стану відповідності сучасному рівню комунікабельності в мультикультурному суспільстві. Парадокс постмодерну полягає в розумінні культури як диз'юнктивної складової суспільства на противагу розуміння «природі» як об'єднавчої та глобалізуючої рамки планетарної спільноти.

Десублімація проти сублімації, гедонізм проти дисциплінарності, чуттєвість проти раціональності, природа проти культури утворюють далеко не повний перелік бінарних опозицій створеного глобалізацією культурного конфлікту. У цілому постмодерн стає інструментом відтворення архаїчних соціальних життєустроїв як частини нової капіталістичної периферії. Для інформаційного капіталізму це пов'язано з відсутністю просторів для подальшого розширення, що тягне за собою пошук альтернатив для класичного колоніалізму. Такою альтернативою стає підтримка сепаратистських угруповань та рухів «нового національного відродження» [6, с. 25–89].

У стратегічному аспекті примітивізація культурних сенсів та практик послаблює цивілізаційні засади нестійких суспільств та заохочує їх регресію в напрямі регіональних центробіжних рухів. Їх поверхове представлення, однак, не збігається з подібними перспективами. Глобалістичні проєкти презентуються як шлях від тоталітаризму та антидемократичних режимів до свободи, від архаїчного етноцентризму до толерантності, від епохи марновірств до всебічної освіченості. Часовороти глобалізації, отже, працюють у напрямі створення культурних індустрій як машин часу, які підтримують десублімаційні практики, які стають водночас практиками декультурації та формування нової колоніальної периферії [7, с. 26–29].

IV. Висновки

Поглиблення постмодерністської деконструкції включає, перш за все, створення нестабільних держав із нестабільними культурними системами. У структуруванні соціального порядку глобалістичні актори пропонують перепідпорядкування культурних систем екстернальним суб'єктам та остаточне розмивання культурної статичності. Ще в позитивізмі в будь-якому суспільстві було вирішено соціальну статичність і соціальну динаміку. Статичність розуміли як каркас, сукупність твердо-основних структур для відповідних соціальних процесів як динамічної складової соціальної системи. Варто зазначити, що соціальна статичність тримається на суб'єктності, тоді як постмодерн поширює уявлення про безсуб'єктну динаміку. Це означає зміщення дослідницьких акцентів зі структур на процеси та «потоки» спонтанного культуротворення та спонтанної соціальної політики [10, с. 12–67].

Така парадигма дає можливість розвивати авторство відповідних культурних впливів і зняти всілякі обмеження у сфері цензурування та фільтрації культурних сенсів. Зрозуміло, що потокова й процесуально-безсуб'єктна картина культурного та соціального світу зазнає спрямованого поширення в тих суспільствах, які стають мішенями неоколонізації й інфільтрування агентів зовнішнього впливу.

У неоколоніальних проєктах важливою складовою забезпечення зовнішнього впливу стає розгвинчування есхатологічних настроїв серед населення. Ідеться про відповідні зміни соціальної темпоральності у векторі нав'язування суспільству, яке є об'єктом зовнішнього впливу, сценарію безчасовості або надчасовості. Для створення безчасовості або надчасовості необхідно створити інформаційний простір, перенасичений точковими подіями. Таке перенасичення спричиняє втрату нормального часоплину, а отже, створює передумови для часових ілюзій, зокрема ілюзії часової нестачі та часового надлишку, які є необхідними в глобалістичному образі культурного та соціального світу.

Ілюзія часової нестачі змістовно збігається з втратою контролю над часоплином та перманентним переживанням аномального прискорення. Цьому сприяють, у свою чергу, як фрагментування порядку денного в ЗМІ, так і створення художніх продуктів гедоністичної спрямованості та різновекторна шоуізація немистецьких сфер активності: політики, бізнесу, релігійних практик тощо. Обмеження часової перспективи збільшує ймовірність фіктивного цілевизначення та ціледосягнення. Це означає, що цілевизначення та ціледосягнення перестають залежати від «логіки вертикалі» та починають залежати від «логіки горизонталі».

Ілюзія надчасовості, на відміну від ілюзії часової нестачі, відповідає гедоністичним і релаксаційним соціальним програмам та нераціональним часовитратам. Ірраціональна часовитратність значною мірою відповідає українському суспільству як такому, що поєднує архаїчний премодерн зі стихійним постмодерном. У соціально-інституційному вимірі простором часовитратності стає патрімоніальна бюрократія, а в субкультурному аспекті – поява кредиторієнтованого середнього класу, який зацікавлений у євро- та американовідповідних стандартах споживання відповідних середніх класів. Унаслідок невідповідності таких консьюмерських експектацій та споживчих практик можуть створюватися міжгенераційні конфлікти та переведення проблеми в площину «осучаснення» наявного суспільства.

Список використаної літератури

1. Арсеєнко А. Глобалізація: основний зміст та соціально-економічні й політичні наслідки напередодні XXI століття. *Українське суспільство на порозі третього тисячоліття* : колективна монографія / за заг ред. М. О. Шульги. Київ : Ін-т соціології НАН України, 1999. С. 23–50.
2. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / пер. с англ. М. Л. Коробочкина. Москва : Весь Мир, 2004. 188 с.
3. Власов В. І. Глобалізація і глобалістика: історія, теорія, практика, персоналії : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 794 с.
4. Гелд Д., Мак-Грю Е. Глобалізація / антиглобалізація. Київ : К.І.С., 2004. 180 с.
5. Кононов І. Ф., Бородачов В. П., Топольськов Д. М. Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів. Луганськ : Альма матер-Знання, 2002. 664 с.
6. Глобалізація в соціологічному вимірі / за ред. В. Степаненка, В. Бурлачук. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2010. 319 с.
7. Глобальні трансформації і стратегія розвитку : монографія. Київ : ВІПОЛ, 1998. 416 с.
8. Воропай Т. С. Глобализация и идентичность : хрестоматія. Харьков : Ексклюзив, 2007. 460 с.
9. Делягин М. Г. Мировой кризис. Общая теория глобализации. Москва : ИНФРА-М, 2003. 768 с.
10. Дікон Б. Глобальна соціальна політика. Київ : Основи, 1999. 346 с.
11. Філіпенко А. С., Будкін В. С., Бураковський І. В. Економічна глобалізація. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 543 с.
12. Колодко Г. В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / пер.с пол. О. М. Палій. Київ : Основні цінності, 2002. 248 с.
13. Муза Д. Е. Введение в глобалистику : учеб. пособ. Донецк : Ноулидж, 2010. 240 с.
14. Медоуз Д., Медоуз В., Рандес И. За пределами роста: предотвратит ли глобальную катастрофу. Обеспечит ли устойчивое будущее : учеб. пособ. Москва : Прогресс, 1994. 303 с.
15. Олійник Я., Степаненко А. Глобальні проблеми людства: контексти виникнення. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2006. № 38. С. 3–4.
16. Прыкин Б. В. Глобалистика: учебник. Москва : Юнити-Дана, 2012. 464 с.
17. Ритцер Дж. Современные социологические теории. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 688 с.
18. Родионова И. А. Глобальные проблемы человечества. Москва : Аспект-Пресс, 1994. 143 с.
19. Тоффлер Э. Третья волна. Москва : АСТ, 2002. 784 с.
20. Романенко Ю. В. Этническая идентичность: социосистемологическое измерение геополитики : монография. Киев : Меркьюри-Подолье, 2016. 369 с.
21. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. Москва : Экономика, 2001. 343 с.

References

1. Arseyenko, A. (1999). Globalizaciya: osnovnij zmist ta socialno-ekonomichni j politichni naslidki naperedodni XXI stolittya. Ukrayinske suspilstvo na porozi tretogo tisyacholittya: kolektivna monografiya [Globalization: the main content and socio-economic and political consequences on the eve of the XXI century. Ukrainian society on the threshold of the third millennium: a collective monograph]. Kyiv: In-t sociologiyi NAN Ukrayini [in Ukrainian].
2. Bauman, Z. (2004). Globalizaciya. Posledstviya dlya cheloveka i obshestva [Globalization. Consequences for man and society]. (M. L. Korobochkina, Trans.). Moskva: Ves Mir [in Russian].
3. Vlasov, V. I. (2012). Globalizaciya i globalistika: istoriya, teoriya, praktika, personaliyi: monografiya [Globalization and globalism: history, theory, practice, personalities]. Kyiv: NNC «IAE» [in Ukrainian].
4. Geld, D., & Mak-Gryu, E. (2004). Globalizaciya / antiglobalizaciya [Globalization / anti-globalization]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
5. Kononov, Yi.F., Borodachov, V.P., & Topolskov, D. M. (2002). Globalizaciya. Regionalizaciya. Regionalna politika. Hrestomatiya z suchasnoyi zarubizhnoyi sociologiyi regioniv [Globalization. Regionalization. Regional policy. A textbook on modern foreign sociology of regions]. Lugansk: Alma mater-Znannya [in Ukrainian].
6. Stepanenka, V., & Burlachuk, V. (Eds.) (2010). Globalizaciya v sociologichnomu vimiri [Globalization in the sociological dimension]. Kyiv: Institut sociologiyi NAN Ukrayini [in Ukrainian].
7. Globalni transformaciyi i strategiya rozvitku: monografiya [Global transformations and development strategy]. (1998). Kyiv: VIPOL [in Ukrainian].
8. Voropaj, T. S. (2007). Globalizaciya i identichnost: hrestomatiya [Globalization and identity]. Harkov: Eksklyuziv [in Russian].
9. Delyagin, M. G. (2003). Mirovoj krizis. Obshaya teoriya globalizacii [World crisis. General theory of globalization]. Moskva: INFRA-M [in Russian].
10. Dikon, B. (1999). Globalna socialna politika [Global social policy]. Kyiv: Osnovi [in Ukrainian].
11. Filipenko, A. S., Budkin V. S., & Burakovskij, I. V. (2009). Ekonomichna globalizaciya [Economic globalization]. Kyiv: Vidavnicho-poligrafichnij centr «Kiyivskij universitet» [in Ukrainian].
12. Kolodko, G. V. (2002). Globalizaciya i perspektivi rozvitku postsocialistichnih krayin [Globalization and prospects for the development of post-socialist countries]. (O. M. Palij, Trans). Kyiv: Osnovni cinnosti [in Ukrainian].
13. Muza, D. E. (2010). Vvedenie v globalistiku: uchebnoe posobie [Introduction to globalism]. Doneck: Izd-vo «Noulidzh» [in Russian].
14. Medouz, D., Medouz, V., & Randes, I. (1994). Za predelami rosta: predotvratit globalnyu katastrofu. Obespechit ustojchivoe budushee: ucheb. posobie [Beyond growth: prevent a global catastrophe. Ensure a sustainable future]. Moskva: Progress [in Russian].
15. Olijnik, Ya., & Stepanenko, A. (2006). Globalni problemi lyudstva: konteksti viniknennya [Global problems of mankind: contexts of origin]. *Krayeznavstvo. Geografiya. Turizm*, 38, 3–4 [in Ukrainian].
16. Prykin, B. V. (2012). Globalistika: uchenik [Globalism: student]. Moskva: Yuniti-Dana [in Russian].
17. Ritcer, Dzh. (2002). Sovremennye sociologicheskie teorii [Modern sociological theories]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
18. Rodionova, I. A. (1994). Globalnye problemy chelovechestva [Global problems of humanity]. Moskva: Aspekt-Press [in Russian].
19. Toffler, E. (2002). Tretya volna [Third wave]. Moskva : AST [in Russian].
20. Romanenko, Yu. V. (2016). Etnicheskaya identichnost: sociosistemologicheskoe izmerenie geopolitiki: monografiya [Ethnic Identity: Sociosystemological Dimension of Geopolitics]. Kiev: Merkyuri-Podole [in Russian].
21. Yakovec, Yu. V. (2001). Globalizaciya i vzaimodejstvie civilizacij [Globalization and the interaction of civilizations]. Moskva: Ekonomika [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.08.2020.

Received 25.08.2020.

Gugin E. Globalization as a Background Factor of External Influence in the Transition from Modern to Postmodern

The purpose of the study is to construct a descriptive characteristic of globalization as a background factor of the external influence of societies that are cultural leaders in relation to societies that are objects of external influence.

Research methods. Methodological support of the study is based on the use of general scientific methods of cognition of social phenomena and processes (analysis, synthesis, induction, deduction, typology, extrapolation, operationalization, interpretation, abstraction, generalization, as well as methods of logical-historical, systemic, comparative and structural-functional). Using the logical-historical method, the characteristics of globalization as a background factor of external influence of societies are studied; method of typological analysis – the signs of cultural and standardization factors of globalist leadership are analyzed.

Results. It is determined that the deepening of postmodernist deconstruction includes, first of all, the creation of unstable states with unstable cultural systems. In structuring the social order, globalist actors propose the subordination of cultural systems to external subjects and the final erosion of cultural statics in favor of subjectless cultural dynamics. It is noted that social statics, which is a cultural order, rests on subjectivity, while postmodernism spreads the notion of subjectless dynamics. This means shifting research emphasis from structures to the processes and "flows" of spontaneous cultural creation. It is determined that such a paradigm makes it possible to blur the authorship of the relevant cultural influences and remove all restrictions in the field of censorship and filtering of cultural meanings. It is clear that the current and procedurally impersonal picture of the cultural and social world is spreading in those societies that are the targets of neo-colonization and infiltration of external agents.

Novelty. The article constructs a descriptive description of globalization as a background factor of external influence of societies that are cultural leaders, in relation to societies that are objects of external influence. The construction was carried out by determining the cultural and standardization factors of globalist leadership and the consequences of globalist cultural projects for unstable societies.

Practical meaning. The practical significance of the obtained results lies in the enrichment of Ukrainian sociology with theoretical and methodological substantiation of the term "globalization" as a background factor of external influence in the modern and postmodern period.

Key words: globalization, external influence, cultural hegemony, cultural references, identity, diffusion, fragmentation.

Гугнин Э. А. Глобализация как фоновый фактор внешнего влияния при переходе от модерна к постмодерну

Цель исследования – построение описательной характеристики глобализации как фоновом фактора внешнего воздействия обществ, которые являются культурными лидерами, относительно обществ, являющихся объектами внешнего воздействия.

Методы исследования. Исследование базируется на использовании общенаучных методов познания социальных явлений и процессов (анализа, синтеза, индукции, дедукции, типологизации, экстраполяции, операционализации, интерпретации, абстрагирования, обобщения, а также методов логико-исторического, системного, сравнительного и структурно-функционального анализа). С помощью логико-исторического метода дана характеристика глобализации как фоновом фактора внешнего воздействия обществ; метода типологического анализа – проанализированы признаки культурно-стандартизационных факторов глобалистического лидерства.

Результаты. Определено, что углубление постмодернистской деконструкции включает, прежде всего, создание нестабильных государств с нестабильными культурными системами. В структурировании социального порядка глобалистические актеры предлагают переподчинение культурных систем экстернальным субъектам и окончательное размывание культурной статистики в пользу бессубъектной культурной динамики. Отмечено, что социальная статика, как культурный порядок, держится на субъектности, в то время как постмодерн расширяет представление о бессубъектной динамике. Это означает смещение исследовательских акцентов со структур на процессы и «потoki» спонтанного культуротворения. Определено, что такая парадигма дает возможность размывать авторство соответствующих культурных влияний и снять всяческие ограничения в сфере цензуры и фильтрации культурных смыслов. Понятно, что текущая и процессуально-бессубъектная картина культурного и социального мира направленно распространяются в тех обществах, которые становятся мишенями неокolonизации и инфильтрации агентов внешнего воздействия.

Новизна. Дана описательная характеристика глобализации как фоновом фактора внешнего воздействия обществ, которые являются культурными лидерами, относительно обществ, являющихся объектами внешнего воздействия. Построение осуществлено за счет определения культурно-стандартизационных факторов глобалистического лидерства и последствий глобалистических культурных проектов для неустойчивых обществ.

Практическое значение. Практическое значение полученных результатов заключается в обогащении украинской социологии теоретическим и методическим обоснованием термина «глобализация» как фоновом фактора внешнего воздействия в период модерна и постмодерна.

Ключевые слова: глобализация, внешнее влияние, культурная гегемония, культурные референции, идентичность, диффузия, фрагментация.